

História školstva v Prievidzi

I keď dnes to znie neuveriteľne, keď je už vysoká škola v takmer každom meste a v Prievidzi len jedna pobočka, no v minulosti mesto preslávili stredné školy.

Najstaršiu známu školu v Prievidzi založil a viedol konvent karmelitánov, doložený v meste v roku 1496, až asi po sto rokoch pôsobenia. Rád dostal do správy starší z dvoch mestských kostolov na Mariánskom vršku a pôvodné hradné priestory na kláštor a školu. K povinnostiam konventov prináležala výchova vlastného dorastu a vzdelávanie kňazov rehole, na čo šla väčšina výdavkov rehole. Rehoľníci museli vedieť písať, čítať a spievať. Stredoškolské vzdelanie zabezpečovali domácim štúdiom v kláštore alebo tzv. partikulárnou školou, čo bola v stredoveku mestská škola podriadená univerzite. Za poplatok poskytovali štúdiom aj svetskej verejnosti.

Základné vzdelanie v Prievidzi poskytovala od 14. storočia farská škola, kde tunajší žiaci dostali prípravu na strednú školu karmelitánov. Osnovy oboch škôl tvorilo *trivium*, vo farskej škole predstavujúce tri základné vedomosti – čítať, písať a počítať, zatiaľ čo tri hlavné predmety karmelitánskeho stredoškolského vzdelania zahŕňali umenie, gramatiku a logiku, doplnené pre kňazov nevyhnutnou rétorikou. Svetské odbory boli zakázané. Po ukončení kláštornej školy v Prievidzi pokračovali v univerzitných štúdiách členovia rádu i civilní obyvatelia. Posledná zmienka o prievidzských karmelitánoch je z roku 1529. Kláštor zanikol, zostal len kostol.

S nástupom reformácie bolo v Prievidzi v roku 1560 založené evanjelické gymnázium, ktorého vysoká úroveň nahradila kláštornú školu karmelitánov. Magistrát mesta ovplyvňoval chod školy, vytváral jej podmienky, dotoval ju, dával súhlas k výberu rektora, ktorého prijímal pastor a k jej správe volil školského referenta – *scholaria*. Evanjelická mestská škola sídlila v budove mestskej radnice, postavenej v 16. storočí, ktorej stavbu si vyžiadala práve potreba vhodných priestorov na vyučovanie. Vyučovacie predmety náboženstvo, filológia (latinčina), syntax, logika, rétorika, gréčtina, aritmetika a muzika dokumentujú vplyv myšlienok humanizmu a ocenenie antických klasikov. Úradnou rečou školy bola latinčina a pomocnou vyučovacou rečou čeština. V čase dobrých dotácií do školy prichádzali schopní vyučujúci, škola prosperovala a priťahovala aj poslucháčov. Školu končili žiaci vo veku 16 až 18 rokov a na prehĺbenie vedomostí šli na vandrovkú do druhých škôl, hlavne

do Česka a Nemecka. Na výmenu sem prichádzali vandrovní študenti rozšíriť si vzdelanie v odboroch poskytovaných širším učebným rozsahom školy alebo lákaní chýrnymi učiteľmi. Kvalitní vyučujúci pozdvihli úroveň školy i mesta a presiahli ich rámec. Medzi učiteľmi k najznámejším patrí Albert Husselius a spomedzi absolventov jeho žiak Vavrinec Benedikt z Nedožier. Škola koncom 16. a začiatkom 17. storočia dvíhala kultúrnu a vzdelanostnú hladinu laikov i klerikov hlavne z radov mešťanov a drobných zemanov. Protireformačné výnosy cisára Ferdinanda a na hornej Nitre a vymretie rodu protestantských vlastníkov bojnického panstva Turzovcov v roku 1636 viedli k zániku evanjelickej mestskej školy v Prievidzi.

***Pohľad na kostol Nanebovzatia Panny Márie s kláštorom piaristov
v Prievidzi***

Po roku 1638 prišli do Bojníc Pálfiovci, nastoľujúci rekatolizáciu. Na misijnú a školskú činnosť prizvali v roku 1660 jezuitov, ktorých v roku 1666 vystriedali piaristi. Škola rehole piaristov preslávila mesto. Po úspechoch v Prievidzi sa piaristi rozšírili aj do iných oblastí Slovenska. Školská budova, kde začali učiť v roku 1675, dodnes slúži svojmu účelu. Piaristi uplatňovali najmodernejší spôsob vyučovania svojej doby. Noviciát učili bezplatne. Viedli štyri triedy minimalistov, zodpovedajúce chlapčenskej elementárnej škole, s vyučovaním základov latinčiny. Tradíciu kvalitných stredných škôl v Prievidzi rozvinuli založením gymnázia, ktorého osnovy zodpovedali koncepcii predchádzajúcej evanjelickej strednej školy. Gymnázium patrilo medzi 14 úplných v Uhorsku, malo plné učebné plány, ich úroveň a požiadavky na učiteľský zbor boli stabilné. Vyučovali *litteris* – písanie a slobodné umenia od abecedy po rétoriku, sloh, hudbu, matematiku, zemepis, dejepis a náboženstvo, tiež poéziu, syntax a gramatiku, aritmetiku. Profesori boli z členov rádu i svetskí. Učilo sa po latinsky, ale praktické cvičenia, kázne a konverzácie boli slovenské. Prví žiaci boli tunajší, ďalší z okolia a postupne z celého Slovenska, ale i Viedne, Budína... Ešte začiatkom 18. storočia bolo vyučovanie v Prievidzi na nepomerne vyššom stupni ako na ostatných piaristických školách, čomu zodpovedal výrazne väčší počet žiakov i v triedach minimalistov, hoci v meste bola aj dobrá farská škola, tiež pripravujúca na gymnaziálne štúdiá. Odsun centra uhorských piaristov z Prievidze do Budína a následné reformy v školstve ako *Ratio educationis* s jednotným vyučovaním, povinné školné, zavádzanie nemčiny či maďarčiny ako hlavného vyučovacieho jazyka v slovenskej škole, zredukovalo počet študentov na nižšie triedy. Škola sa vrátila k slovenčine, no Bachov režim ju v rokoch 1851 – 1870 zrušil. V obnovenom piaristickom gymnázium sa slovenčina sa vyučovala až po roku 1918 a ďalší rok sa poštátnilo.

Zmienené tri stredoškolské inštitúcie v Prievidzi prináležali k renomovaným školám, presahujúcim rámec mesta i krajiny a zatienili iné tu pôsobiace školy.

Otázka: **Ktorá z prievidzských škôl v histórii najviac preslávila mesto?**

Spracovala: Jaroslava Kupčoková

© Hornonitrianske múzeum v Prievidzi, Prievidza 2013